

План-конспект уроку історії на тему:
Диктатура Гая Юлія Цезаря

Тема уроку: Диктатура Гая Юлія Цезаря.

Тип уроку: Урок вивчення нового матеріалу.

Форма уроку: Пояснювально-ілюстративна.

Обладнання: Підручник, стінна карта, атлас, таблиці, схеми, ілюстрації Цезаря та Клеопатри.

Мета уроку: Учень повинен:

- *знати:* Події: 90-88 рр. до н.е. – Союзницька війна, 89-85 рр. до н.е. – Перша Мітрідатова війна, 60 р. до н.е. – утворення Першого тріумвірату, 58-50 рр. до н.е. – Галльська війна, 40-ві рр. до н.е. – Громадянська війна, 49 р. до н.е. – встановлення диктатури Цезаря, 44 р. до н.е. – смерть Цезаря; Терміни: Диктатор – це особа, що має необмежену владу і нав'язує свою волю іншим, Громадянська війна — це збройна боротьба між громадянами однієї держави, тріумвірат – союз між трьома практично однаковими могутніми політичними чи військовими лідерами, який був спрямований проти сенату; Особи: Луцій Корнелій Сулла, Гней Помпей, Марк Красс, Юлій Цезар, Клеопатра.
- *розуміти:* зміни в житті Римської держави, основні періоди в біографії Юлія Цезаря, основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики Юлія Цезаря;
- *вміти:* аналізувати і порівнювати політику диктаторів Сулли і Цезаря, для того щоб краще зрозуміти причини розпаду першого тріумвірату; характеризувати територіальні зміни; визначати чинники, які впливали на політику Юлія Цезаря; розвивати в учнів уміння аналізувати історичні джерела, на основі їх давати характеристику історичним діячам, робити висновки та узагальнення;
- *виховати:* любов до античної історії, повагу до історії інших народів.

Література:

Бандровський О. Історія стародавнього світу: Підруч. для 6-го класу. – К.: Генеза, 2004.

Гісем О. В., Мартинюк О. О. Всесвітня історія. Від найдавніших часів до початку XX ст. Довідник для учнів та абітурієнтів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009.

Голованов С. О, Костирко С. В. Історія стародавнього світу. 6 клас. – К., 2007.

Шалагінова О. І., Шалагінов Б. Б. Історія стародавнього світу. 6 клас. – Педагогічна преса, 2006.

Хід уроку

I. Організаційні моменти.

Підготовка обладнання, оголошення теми і плану уроку.

II. Актуалізація попередніх знань.

Багаторічні загарбницькі війни Риму відривали хліборобів від їхніх господарств. Повертаючись із походу, селяни-легіонери часто виявлялися обплутаними боргами і втрачали свої ділянки. На їхніх колишніх полях працювали раби нових хазяїв. У римському суспільстві назрівало невдоволення.

У цей час римляни обрали народним трибуном Тиберія Гракха. У 133 р. до н.е. Тиберій запропонував прийняти земельний закон, за яким громадські землі, незаконно захоплені багатими землевласниками, поверталися бідним. Але противники Тиберія звинуватили його у спробі захоплення верховної влади і вбили.

Через дев'ять років після загибелі Тиберія молодший Гракх був обраний народним трибуном. Він продовжив справу брата. Тисячі селян отримали ділянки. Для найбільш бідних городян Гай домігся продажу за низькими цінами зерна з державних комор.

Під час виборів в черговий раз на посаду народного трибуна Гай Гракх програв. Але він і його прихильники спробували захистити свої реформи зброєю. Сенат увів у Рим військові загони. Загинули 3 тис. прихильників Гракха. Гая, на його прохання, вбив вірний раб.

Через декілька років було скасовано заборону на продаж земельних ділянок. Зубожіння селян Італії продовжувалося. Після загибелі братів Гракхів загострилися відносини не тільки між багатими і бідними, але й між знатними і незнатними.

Одним із таких незнатних, але шанобливих людей був Гай Марій. Римський народ, обурений невдачами полководців-патріціїв, віддав консульську владу 50-річному Марію, який почав здобувати перемогу за перемогою.

Але й у римській армії ставало неспокійно. Багато громадян Риму настільки зубожіли, що не могли йти на війну зі своїм озброєнням. Тоді консул Гай Марій провів військову реформу. Він приймав у військо незаможних римлян – пролетарів, озброював їх за рахунок держави і платив їм за службу у війську. Було визначено і строк служби – 16 років. Таким чином, римське народне ополчення перетворилося в наймане професійне військо.

В той час рабами володів майже кожен римлянин. Найважчим покаранням для раба був продаж його в каменоломню, на рудник або в гладіаторську школу. У таких школах рабів навчали володіти зброєю. Вони ставали гладіаторами і повинні були битися на потіху публіці один проти одного або загін проти загону. Раби не завжди мирилися зі своїм становищем. Час від часу вони повставали.

Найбільше повстання рабів відбулося в Італії у 74-71 рр. до н.е. У гладіаторській школі в Капуї виникла змова. Гладіаторів очолив раб Спартак, родом із Фракії. Сімдесят вісім сміливців напали на охорону і вирвалися на свободу. Табір вони влаштували на вершині гори Везувій. Для боротьби з ними сенат послав тритисячне військо. Римляни не наважувалися на штурм. Вдень і вночі вони стерегли стежку, вважаючи, що голод змусить рабів залишити вершину гори. Однак Спартак здійснив нечуваний за сміливістю план. За допомогою

драбин, сплєтєних із виноградної лози, раби з величезної висоти спустилися вниз і завдали римлянам удару з тилу.

Після цієї перемоги повстання охопило увесь південь Італії. Насамперед Спартак наказав кувати зброю. Коли ж раби захопили табуни коней, то вдалося створити кінноту. Сенат відправив проти повсталих обох консулів разом. Але вони зазнали поразки від Спартака. Далше повсталі здобули перемогу в долині ріки По над намісником Передальпійської Галлії. Спартак хотів дістатися Сицилії, для того щоб підняти на повстання місцевих рабів і разом з ними знищити могутність Риму. Та дістатися Сицилії йому не вдалося. Пірати, з якими Спартак домовився про перевезення війська рабів на острів, його обманули. Тим часом з півночі з великим військом підійшов римський полководець Красс, який перегородив шлях повсталим. Тільки третині вдалося вирватися з пастки. На допомогу Крассу сенат викликав із провінцій полководців з їхніми легіонами: з Іспанії прибув Помпей, з Македонії – Лукулл. Боячись об'єднання римських армій, Спартак напав на Красса і в запеклій битві загинув. Армія Спартака була розбита. Шість тисяч рабів, що залишилися живими, розіп'яли на хрестах уздовж Аппієвої дороги.

III. Перевірка домашнього завдання.

Запитання:

1. Які зміни сталися у Римській державі після невдалої спроби аграрних реформ за часів братів Гракхів?
2. Поміркуйте, чого хотів досягти Гай Гракх аграрними реформами? Чи вдалося йому це зробити?
3. Для чого римляни тримали гладіаторів? Ким був Спартак?
4. Як спалахнуло і як розвивалося повстання рабів у Римі?
5. Дайте характеристику повстанню під проводом Спартака. Чи могло повстання досягти успіху?

IV. Вивчення нового матеріалу.

План уроку:

- 1) Диктатор Сулла і початок політичної кар'єри Цезаря.
- 2) Виникнення першого тріумвірату.
- 3) Цезар – повелитель Риму.

1) Диктатор Сулла і початок політичної кар'єри Цезаря.

У 82-79 рр. до н.е. диктатором у Римі став полководець Луцій Корнелій Сулла. Спочатку Сулла служив офіцером у полководця Марія й уславився своїми військовими походами в різні частини світу. Солдати любили Суллу і нагородили його прізвиськом «Щасливий».

Чим прославився полководець Гай Марій?

Під час Першої Мітрідатової війни, коли Мітридат наказав знищити 150 тис. римлян, які оселилися у провінції Азії, Рим послав проти нього велику армію на чолі з Суллою. Мітридат, бачачи військову перевагу Сулли, вирішив мирно залагодити справу.

Чим закінчилася Перша Мітрідатова війна?

Поки Сулла воював з Мітридатом, Гай Марій зі своїми прихильниками захопив владу в Римі й стратив його прибічників. Повернувшись Сулла жорстоко помстився Марію. Помста поступово переросла в політичні репресії. Гинули безневинні люди. Сулла дозволив усім убивати своїх ворогів і навіть оприлюднив списки їхніх імен – проскрипції. Майно, землю і рабів, які належали страченим, Сулла щедро роздавав своїм прибічникам.

Що таке проскрипції?

Проголосивши себе диктатором, Сулла здобув необмежені права, зокрема карати і милувати, засновувати чи руйнувати міста, відбирати і роздавати царства. Диктатура Сулли показала, що республіканським порядкам у Римі в I ст. до н.е. вже починало загрожувати самодержавство.

Гай Юлій Цезар народився 13.07.100 р. до н.е. Походив із стародавнього і знатного патриціанського роду. Він сам з притаманною справжньому римлянові гордістю підносив свій рід до напівлегендарних царів і навіть до богів. Майже все

своє життя він провів у військових походах. Нерідко доводилося йому спати на простому похідному ліжку, загорнувшись у солдатський плащ. Переказували, що Цезар міг одночасно слухати, читати і писати. У 84 р. до н.е. юний Гай Юлій, очевидно, завдяки протекції впливових родичів і друзів родини, був обраний жрецем Юпітера. На цей поважний пост міг бути обраний лише той, хто належав до патриціанського роду. Того ж року одружився на Корнелії.

Хто такі жреці?

У 82 році до н. е. Рим завоювали суллянські війська і диктатором став Сулла. Спершу він відмінив усі закони, прийняті Марієм. Його прибічники були покарані. Цезар був усунений з посади жреця Юпітера. Потім від нього вимагали розлучення з Корнелією. Але Цезар не виконав наказу Сулли. Це обернулося погано для Гая Юлія: посаг Корнелії було конфісковано, а Цезар позбавлений спадку. Під загрозою решту, переодягнений, хворий на лихоманку, Цезар блукав в Сабінській області. Та, не зважаючи на всі застережні засоби, його схопив сулленський патруль. Цезар відкупився за 12 000 динаріїв. Вимушений був залишити Рим і вирушив до Малої Азії. Повернувся у 79 році до н. е. у Рим після смерті Корнелія Сулли.

Після повернення Цезаря до Риму починається його політична кар'єра. У 62 році до н. е. займає високу посаду претора.

2) Виникнення першого тріумвірату.

У 60 році до н. е. Цезару управляв Південною Іспанією. Поступово в нього виник задум добитися ще більшої влади в самому Римі. Для цього він таємно домовився з відомими полководцями Марком Крассом і Гнеєм Помпеєм. Вони утворили Перший тріумвірат (від слів „тріумф" - три та „вір" - муж). Це був союз, спрямований проти сенату. Тріумвіри поділили між собою керівництво провінціями і домовилися підтримувати один одного. Користуючись підтримкою колег Юлій Цезар організовував військовий похід у Галлію (територія сучасної Франції). Серед галльських племен не було єдності, вони ворогували і воювали між собою. Цезар, який прибув до Галлії у 58 р. до н.е., скористався з цього.

Сповідуючи відомий римський принцип «розділяй і владарюй!», він поступово, за вісім років, підкорив усю Галлію. Але ця перемога не була остаточною. Племена галлів постійно повставали, і римлянам весь час доводилося їх упокорювати.

Що таке сенат і хто туди входив?

Уся Галлія, завойована Цезарем, увійшла до складу Римської держави. про похід до Галлії Цезар розповів у своїх «Записках про Галльську війну».

Цезар вийшов до протоки Ла-Манш і навіть переправився на Британські острови. Завойовані землі увійшли до складу римської держави як провінції Галлія. Поки Красс воював з парфянами в месопотамських пустелях, а Цезар придушував повстання в Галлії, Помпей залишався в Римі і все більше впливав на державні справи. Після смерті в 53 р. до н. е. Красса Помпей фактично ставав єдиним правителем держави. Політична анархія в Римі підказувала Сенатській олігархії необхідність сильної влади. Помпей здавався сенату кращим союзником, ніж Цезар. 52 року до н. е. Помпей був обраний консулом вперше в римській історії без колеги. У 50 р. до н. е. Помпей, наляканий успіхами Цезаря у Галлії, почав схиляти сенат до прийняття рішення про відклик Цезаря з завойованих земель. 1 січня 49 р. до н. е. сенат ухвалив відповідний наказ. Народні трибуни наклали на це рішення „вето" і втекли до Цезаря. У розпорядженні Юлія Цезаря було лише два легіони (бл. 10 тис. воїнів). Перебуваючи біля кордонів Італії він розумів, що, перейшовши р. Рубікон, розпочне громадянську війну. Зваживши всі „за" і „проти", зі словами „Жереб кинуто!" - він переправився на той бік річки.

Помпей відступив до Греції. У Греції поблизу міста Фарсал. У 48 р. до н. е. відбулася битва двох видатних римських полководців. У Битві при Фарсалі, Цезар розбив армію Помпея, якому вдалося втекти до Єгипту. Там, разом із родиною, він сподівався знайти притулок і захист у царя Птолемея XII. Але на той час цар Єгипту вже помер, і за його трон сперечалися син і дочка — Птолемея XIII і Клеопатра. Переміг Птолемея. Щоб не сваритися з Цезарем, він наказав убити Помпея.

Чи ви знаєте якісь цікаві відомості про Клеопатру?

Розгляньте таблицю «Перший тріумфірат в Римі».

Запитання	Перший тріумвірат
Роки існування	60—53 рр. до н. е.
Склад учасників	Марк Красс, Гней Помпей, Юлій Цезар
Мета створення	Склався як опозиція провінційних сил до центральної влади — сенату
Результати діяльності	Тріумвіри встановили в Римі своє панування

3) Цезар – повелитель Риму.

Цезар, прибувши з військом до Єгипту слідом за Помпеєм, утрутився в боротьбу за трон на боці Клеопатри. Під час війни Птолемеєм XIII загинув, а Клеопатру було проголошено царицею Єгипту. Цезар провів в Александрії кілька місяців. Згодом йому довелося вирушити до Сирії, проти сина Мітридата VI Фарнака, який загрожував римським володінням в Азії. Війна тривала всього сорок днів. У дивовижно короткий строк Цезар розбив Фарнака, про що надіслав звіт до сенату в трьох словах: *Veni, vidi, vici* (лат. «Прийшов, побачив, переміг»). Криза республіканського ладу Риму досягла найвищого напруження. Фактично народовладдя зійшло нанівець. Настали часи одноосібних диктаторів.

Повернувшись до Риму, Цезар відсвяткував чотири великих тріумфи: галльський, єгипетський, азійський та африканський. А в Іспанії тим часом зібралася велика армія на чолі з двома синами Помпея — Гнеєм і Секстом. Цезареві довелося знову воювати. У 45 р. до н. е. біля міста Мунда відбулася битва. Сини Помпея зазнали поразки. Гней загинув, Секстові вдалося врятуватися. Громадянська війна закінчилася. Цезар став диктатором.

Чому сини Помпея зазнали поразки?

Ставши диктатором, Цезар утримував у своїх руках величезну владу, обійнявши одночасно кілька магістратур: народного трибуна, консула, цензора, претора. До того ж ще із 63 р. до н. є. він був верховним понтифіком Риму.

У 44 р. до н. е. його було проголошено одвічним диктатором. Він щорічно обирався консулом і діяв через органи влади республіканського Риму Як цензор, він мав право визначати склад сенату. Як народний трибун — накладати вето на сенатські декрети. Народні збори за таких умов утратили реальну силу, хоча скликалися час від часу. Головною метою політики Цезаря було відновлення нормального життя держави. За кілька місяців правління Цезар здійснив певні реформи: упорядкував систему управління та збирання податків, збільшив кількість магістратур, що послабило роль кожної з них, видав закон про безплатні роздачі хліба для плебса, а також закон проти розкоші, за яким було заборонено користуватися ношами, носити пурпуровий одяг і перли. У 45 р. він запровадив новий, сонячний календар замість місячного, який було названо юліанським календарем. Для цього до Риму запросили вченого-астронома з Єгипту. У нашій країні ним користувалися до 1918 р.

Чому було заборонено носити саме одяг пурпурового кольору?

За своє життя Цезар ввів реформу дорожнього руху. Правила Цезаря, звичайно, були не досконалі і суттєво відрізнялися від сучасних, але дещо з них використовується і зараз, наприклад, вулиці з одностороннім рухом.

З сходу сонця і до кінця робочого дня (за 2 години до заходу сонця) заборонявся приїзд по Риму колісниць, екіпажів, приватних возів. А іноземці повинні були залишати транспорт за містом і пересуватися тільки пішки або в найманих паланках (своєрідне таксі). Щоб правила виконувалися, був створений спеціальний патруль, який повинен був в основному не допускати сутичок між „водіями“.

Прагнучи примиритися з політичними противниками, Цезар підкреслював свою поблажливість і доброзичливість до всіх. Гасло милосердя та злагода ним неухильно дотримувалося. Він дарував помилування всім ворогам, запобігав перед міським плебсом, щоб здобути його прихильність.

Але серед оптиматів проти Цезаря визривала змова понад 60 senatorів на чолі з Брутом і Кассієм. Змовники вважали, що Цезар єдиний становить загрозу для Республіки; варто його усунути й обрати на кожну магістратуру окремих осіб, як повернуться старі добрі часи розквіту держави. Заколотники неспроможні були зрозуміти, що республіканський лад вичерпав свої можливості. Криза Республіки полягала в тому, що Рим з невеликого полісу перетворився на величезну державу, яка володіла половиною світу, підкоривши інші народи. Республіканська форма правління вже не відповідала такому становищу. Часи Республіки завершувалися.

15 березня 44 до н.е. під час засідання в сенаті Цезаря було вбито заколотниками на очах senatorів. Опис вбивства Цезаря істориком Крип'якевичем: 15 березня 44 р. до н.е., Цезар пішов на нараду до сенату. Коли диктатор сів на своєму кріслі, один із змовників попросив його відкликати із заслання свого брата. Цезар рішуче відмовив. Тоді той кинувся на Цезаря, стягнув з нього червону тогу і крикнув: «Чого чекаєте, приятелі?» Змовник Каска перший ударив Цезаря стилетом у шию. Рана не була глибока й смертельна, і Цезар вирвав стилет з окликом: «Що робиш, проклятий Каско?» Тоді інші змовники кинулися з усіх сторін із стилетами. Цезар боронився і кричав, але коли побачив Брута із витягненим стилетом, закрив собі лице тогою і перестав боронитися. Оповідали пізніше, що останніми його словами були: «І ти, Бруте, проти мене?» Він упав мертвий під статуєю Помпея, діставши 23 рани.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Кросворд.

Запитання до кросворду:

1. Хто очолював римську армію?
2. Куди направився Цезар після того як його було проголошено диктатором Риму?
3. Перший тріумвірат складався з трьох полководців: Помпей, Цезар і ...
4. Як називалася цариця Єгипту з якою одружився Цезар?
5. Як називався союз трьох полководців?

6. Як почали називати Юлія Цезаря після того як він зосередив у своїх руках необмежену владу?
7. Якого кольору заборонялося носіння одягу в Римі за часів Цезаря?
8. Як називалася річка, яку Цезар перейшов, щоб йти далі на Рим попри заборону сенату?
9. Яка реформа Цезаря була найважливіша?

VI. Підбиття підсумків та оцінювання учнів.

Отже, на сьогоднішньому уроці ми з вами почали вивчати новий розділ «Падіння республіки та рання імперія», а особливо проаналізували політику першого тріумвірату і визначили особливості диктатури Юлія Цезаря. Визначили особливості реформ Цезаря та причини смерті диктатора.

VII. Домашнє завдання.

1. Прочитайте параграф § 46.
2. Відповісти на запитання після параграфу.
3. Звернути увагу на уривки із джерел у параграфі.